

Horvátné Tóth Borbála

Janus-arcúság és polaritás¹

Fodor András emlékének

Mottó:

*„Ha a tengerhez egy században
egyszer jő egy madár és szájában
vizet visz, van remény, hogy
elhordja.”*

(Madách Imre)

Ebben a tanulmányban elsősorban Madách Imre rajzai és kézírása alapján keresem a választ Madách világgépének rejtelseire, valamint személyiségének alakulására – az irodalom tanár, a grafológus és a mentálhigiénikus szemszögéből. Mielőtt elkezdeném a téma kifejtését, tartozom azzal a személyes vallomással, hogy a Dunántúlról Balassagyarmatra kerülvén, első utam Csesztvére, Madách életének fontos helyszínére vezetett.

Akkor még nem sejtettem, hogy ezzel személyes életemben és munkámban új szellemi kapcsolat és kutatási terület veszi kezdetét.

Tapasztalatból mondhatom, hogy a grafológus nemcsak tudatos elhatározásból vág bele egy izgalmasnak tűnő téma tanulmányozásába, hanem az is sűrűn előfordul, hogy a téma megszólítja őt. Engem is szólított Madách, s mielőtt Madách rajzainak és írásának elemzésébe fogtam volna, „előtanulmányként” *meg kellett írnom egy dolgozatot Vidéki lét vagy kontempláció, mint a megismerés és szellemi csúcsművészetében Madách művészetében* címmel, amely Madách sajátos látásmódjának helyét és irányát keresi a napjainkban is fellelhető pszichológiai irányzatok között. (Horvátné T. B. 1997.)

¹ A tanulmány megírását Balassagyarmat város Önkormányzatának Kulturális Bizottsága támogatta. Köszönetet mondok Andor Csabának, a Madách Irodalmi Társaság vezetőjének, hogy Madách rajzainak és leveleinek másolatát rendelkezésemre bocsátotta. (H. T. B.)

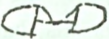
Már e munka írása közben is felvetődött bennem, hogy kinek szabad a nagy magyar génusz ajtaján bekopogni, kinek fedi fel titkát? *Bagdy Emőke* a jeles pszichológus és pszichoterapeuta ezzel kapcsolatosan így gondolkodik: egy írói munkásság kutatási területe eddig javarészt az irodalomtörténészek kompetencia körébe tartozott. A nyolcvanas évektől „az élettörténetek, exploratív (klinikai) textusok, a biográfiai anyagok és terápiás életesemény-rekonstrukciók elemzésének módszertana az irodalompszichológiától kezdve az én-pszichológián át a klinikai területek és pszichoterápiás kutatások közkincsévé vált.” (Bagdy, 1996. 194. old.)

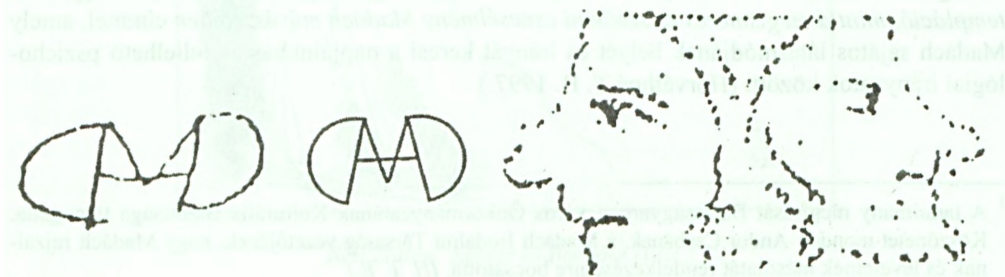
Ugyancsak Bagdy Emőke *Gadamerre* (id. mű uo.) hivatkozik, aki a tudományos módszertani szigorúság mellett a kutatás lényegét az új módszerek megtalálására és a kutató alkotó fantáziájára (intuíciójára!) helyezi.

Sok új kérdés merülhet fel ezzel kapcsolatban. Egy irodalmi mű, vagy egy írói ábrázolás lélektani mozzanatait kutatva fel van-e vértelve az irodalmár azzal a mélypszichológiai tudással és érzékenységgel, amely közelebb viheti őt az író szándékához? Vajon rendelkezik-e akár spontán, akár tudatosan szerzett – a pszichoterápia gyakorlásában immár nélkülözhetetlen – „saját élménnyel”, amely a másik lélek működésének megértéséhez feltétlenül szükséges empátiás készséget biztosítja?

Ha pszichológus vagy grafológus irányítja kutatásának optikáját az irodalmi művek felé, vajon áttörheti-e az irodalomtudomány védőbástyáit? – Úgy tűnik, hogy az eddigi egyirányú, csak irodalmi vagy csak pszichológiai megközelítés helyett (mellett) a jövőben egy újfajta, „többszólamú” párbeszédre lesz szükség, amely nem biztos, hogy csak két résztvevőt foglal magában. Én ezt rendszerszemléletű irodalomtudománynak nevezném, amelyben a különböző rendszerek egymásra hatásának kutatásával jutnánk el nemcsak leíró, hanem egy mélyebb, esszenciálisabb, az író egész művészetére és személyiségére vonatkozó holisztikus ismeretig. Mind a pszichológia, mind a tudományosan megalapozott grafológia édestestvérei lehetnek az irodalomtörténetnek.

Grafológiai szempontból pedig a fentiek átgondolása után mérlegelendő, hogy avatott, vagy avatatlan kézzel fog-e hozzá a grafológus a vizsgálódásnak. A magyar grafológusok közül több nagysággal találkozunk, akik búvárkodtak már az irodalom berkeiben. Közülük *Szepes Mária*, *Rákosné Ács Klára*, *Beiczler Éva* és *W. Barna Erika* nevét emelném ki.

A magam téma és címválasztását magyarázva a Janus-arcúság fogalmát maga Madách adta a kezembe. Ez a stilizált Madách-i embléma benne van a Madách Irodalmi Társaság hivatalos logójában is. A Társaság emblémája így fest:

Ezt a jelet maga Madách is használta szignóként elsősorban rajzain, s ennek a szignónak, emblémának nemcsak stilizált alkalmazása, de már variációi is megtalálhatók rajzvázlataiban. – Az emblémák (Buda, 1985) használata mind a mai napig nagyon népszerű és alkalmazásuk igen elterjedt. Olyan nonverbális kommunikációs csatornát jelentenek, amelyek segítségével gyors és pontos információhoz jutunk az emblémát viselő, vagy jelölő eszmei törekvéséről, esetleg világnézeti hovatartozásáról is.

A Janus-arcúság és polaritás megragadásánál elsősorban Madách rajzaira támaszkodtam. A rajzokat – függetlenül mások elemzésétől – nem tekintem úgy, mintha konkrét helyeket ábrázolnának. A rajzok nekem közvetlenül Madách lelkiállapotáról adnak hírt, emlékeztetnek a gyermekrajzok spontaneitására, ahol elsősorban nem a mesterségbeli tudás elemzése a cél, hanem azt szükséges vizsgálni, miként küld üzenetet a lélek más dimenzióiról. Madách tájképei is tele vannak misztikus, szimbolikus elemekkel, tájrajzaiban a legszokatlanabb helyeken jelenik meg szükökút, keresztutak és dőlt kereszték.

A szimbólumokra (Dahlke, 1994) jellemző, hogy egészen egyszerűnek tűnő jelenségek mögött a megértést segítő „befelé vezető” rétegek egyre mélyülnek, azonban a jelentés az avatottak számára egyszerű és világos lesz.

Annak ellenére, hogy Madách jó rajzkészséggel rendelkezett, a rajzokat nem tekintem művészi alkotásoknak. Úgy tekintek a rajzokra, mint egy projekciós felületre, amelyek lehetőségek adtak Madáchnak arra, hogy a szóban ki, vagy el nem mondható kétségeit vagy feszültségeit, s nem utolsósorban a humorát kiélhesse, megjeleníthesse, külsővé tegye. A rajzok a feszültségvezetés nonverbális lehetőségei. Az értelmezésnél, elemzésnél azonban az életrajzi adatokat és eseményeket nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Felmerülhet a kérdés, hogy van-e joga bárkinek is bármit „belemagyarázni” a kézvonásba?

W. Barna Erika grafológus ezt a jelenséget (az intuíciót) így ragadja meg: „valahányszor leszállunk a kézírás mélyebb rétegeibe”, „önmagunkon átszűrve” teremtjük újjá az egyedi egyszeri embert, aki „milliók közt az egyetlen egy”. (W. Barna, 1996. 24. old.)

Jung a pszichológiai aktivitásban négy alapfunkciót nevezett meg: a gondolkodást, érzést, érzékelést és az intuíciót.

Michel De Grave pszichológus, grafológus Jung nyomán vallja, hogy az intuíció „ugyanolyan attitűd, mint a gondolkodás. Lehetővé teszi, hogy egy tény, egy gondolat, egy érzés hirtelen és teljességben tudatosodjon. Mindig a lényeges felé halad, megragadja az észlelésen túli jelentésmélységet, megérti a kapcsolatokat, lehetőségeket ösztönös módon és mindez egy tudattalan asszociációs, nem szándékolt „munka” során zajlik, amely a tudatosodás rövid útját jelenti.” (Grave, 1994. 7. old.) Buda Béla *Lipps*-re (Buda, 1985) hivatkozva az esztétikai élmény megélésén keresztül jut el az empátia fogalmához, amely révén a műalkotásba való beleolvadásra használtak első között az empátiára utaló önálló fogalmat.

A „grafológia atyja”, Michon bátorítja a kutatókat az elemzésre, amikor egészen egyszerűen azt mondja: „A lélek az, amely közvetlenül ír és beszél.”

Nézzük meg, mit jelent tehát kézzel foghatóan Madách esetében a Janus-arcúság? S hogyan kapcsolható ez össze a polaritással, s miért éppen most van ennek aktualitása, hogyan lehetséges, hogy Hubay Miklós kifejezésével élve, éppen most lép elő „áttörve az idők falait?” (Hubay, 1978)

(Az „idők falai áttörésének” aktualitást az adja, hogy ma is számtalan kísérlet történik a „Madách-i, a Tragédia-beli dimenzióba” való átkerülésre, de sajnos nem az elmélyült meditáció révén, hanem „tiltott határátlépéssel”, drogot vagy egyéb kábítószerrel használva. A másik lehetséges kísérlet a reinkarnációs hipnózis.)

Madách Imre Ádám „áttörési kísérletét” a tizenharmadik színben az Úr-jelenetben mutatja be. Ádám majdnem az életével fizet, a Föld szellemének figyelmeztetése ellenére. Ma is figyelemreméltó a Föld szellemének intelme:

*„Te ismersz már, a földnek szellemét,
Csak én lélekzem benned, tudhatod.
Itt a sorompó, eddig tart hatalmam,
Térj vissza, élsz - hágd át, megsemmisülsz,
Mint ázalagfereg, mely csöpp vízben
Fickándozik. - E csepp a föld neked.”*

Ádám:

„Nem tántorítsz el, lelkem felfelé tör.”

A Föld szellemének szava:

*„Ádám, Ádám, a végső perc közelg:
Térj vissza, a földön naggyá lehetsz,
Míg, hogyha a mindenség gyűrűjéből
Léted kiteped, el nem tűri Isten,
Hogy megközelítsd őt - s elront kicsinyül.”*

Ádám:

„Úgyis nem ront-e majd el a halál?”

A Föld szellemének szava:

*„A vén hazudság e hiú szavát
Ne mondd, ne mondd, itt a szellemvilágban -
Egész természet átborzadna tőle
Szentelt pecsét az, feltartá az Úr
Magának. A tudás almája sem
törhette azt fel.”*

Ádám:

*„Majd én feltöröm.”
(Továbbrepülnek. Ádám egy sikoltással megmerevül.)*

„Végem van!”

(Madách, 1942. 680-681. old.)

Madách a Tragédián keresztül úgy szól hozzánk, hogy kilép a jelen egyidejűségéből s átlép az időtlenséget jelentő örökkévalóságba, s együtt láttatja velünk a múltat és jövőt. (A Kairosz élményről lásd: Horváthné T. B., 1997. 48. old.)

Mindennek nemcsak szellemi lenyomatát ragadhatjuk meg Madách munkásságában a Tragédián keresztül, hanem képi szintű megjelenését is.

Madách rajzain kísérletképpen, majd egyre határozottabban, végül letisztult formában jelenik meg a Janus-arc motívum. A mitológia szerint Janus (Biedermann, 1996) a kétarcú isten, akit az antik Rómában a kapuk és küszöbök őrzőjeként tisztelnek. Janus a bejárat, a kapu szimbóluma, a kezdet és a vég kettős arcát mutatja, aki egyszerre néz előre és hátra. Jelentheti egy dolognak a pozitív és negatív oldalát, de ha tovább megyünk jelentheti a bennünk lakó bal és jobb oldalt egyszerre.

Ma a polaritás (W. Barna- Demeter, 1996, Dethlefsen, 1991) emlegetése mintha divattá válna, a német pszichoterapeuta, Dethlefsen több, magyarul is olvasható műveiben nagyon árnyaltan elemzi ezt a jelenséget.

100 évvel ezelőtt korát túlhaladva Madách kínálja föl nekünk ugyanezt a témát. - A bal és jobb oldalnak a Jung-i és Pulver-i értelemben megkülönböztetett jelentése van, s ezeknek a szempontoknak a figyelembevételével a Madách-rajzok új információval szolgálnak.

Számomra a Madách által használt Janus-arc szimbólum. *Madách azt a vágyát fejezi ki, hogy egyszerre kíván jelen lenni a polarításra szakadt időben, egyszerre éli meg két dolog ellentétességét, ami együtt az egységet képviseli.* Mind *Az ember tragédiája*, mind a Madách által rajzolt szimbólum ugyanannak az eszmének a megragadása, ha tovább megyek, azt is mondhatom, hogy *mű és monogram egy és ugyanaz*, s ezt Madách-i értelemben szó szerint vehetjük: visszamenni az idők kezdetéig, s egyidejűleg az örök időben, a Kairoszban egy álomban élve át, hátra és előre tekintve egyszerre jeleníti meg az emberiség múltbeli és jövőendő sorsát. Mintha tudta volna, hogy az álom, mint a tudattalan megjelenési formája, nem ismeri az időt. S a véges ember mégis fölajdul: „*Csak az a vég! - csak azt tudnám feledni!*”

Madách ösztönösen megérezhetett valamit, illetve ráérezhetett arra a folyamatra, amely a XX. század végi (elsősorban ezoterikus) pszichológiai, illetve ökológiai és mentálhigiénés kutatás alapját, illetve irányát szolgáltatja.

(Madách „Az ember tragédiájának” színpadra vitelekor az ókori klasszikus műfajt a tragédiát választja, amelyben valószínű, hogy az eredeti szerkezeti elemeket is tudatosan alkalmazhatta. A görög hagyományok szerint a tragédia dinamikus szerkezete csak három beszélőt enged meg, akikkel szemben negyedikként áll a kar. (Dethlefsen, 1997) A Tragédiában is három főszereplő van jelen, s a kart az angyalok kórusa testesíti meg. Bár ez a téma újabb kifejtést érdemelne, de ha ebből a szempontból közelítünk a műhöz, már kevésbé megkérdőjelezhető, hogy miért nem „hagyományos történelmi” drámát írt.)

Valójában mind a mai napig titok számunkra, hogy Madách milyen eszmerendszerből táplálkozott, valószínű, hogy ő is mély, intuitív úton jutott el filozófiájáig. Több szerző utal Madách fiának, *Madách Aladárnak* spirituális érdeklődésére. *Ruttkay Terézia Máriának* (aki a család női leszármazottja volt) Madách Aladáról írt tanulmányában találunk némi támpontot Madách hasonló irányultságáról is. Így ír erről: „*Van egy-két adat arra vonatkozóan, hogy apja is spiritiszta lett volna - ha nem is gyakorlatilag, de elméletileg. Madách élete*

végén a spiritizmust tanulmányozta. Fiának, Madách Aladárnak tanúbizonyoságot tevő levele szerint utolsó éveiben kezében forgott könyvek között van két szellembúvárlati munka: L. O. Cahagnet: *Blicke in das Leben der Todten (Bepillantás a halottak életébe)*, Leipzig, 1853. És *Die Enthüllten Geheimnisse des Magnetismus und Elektrizitat*, Leipzig, (A magnetizmus és elektromosság feltárt titkai) 1853. Szerző neve nélkül, Péter Lacordaire bevezetésével." (Ruttkay, 1938. 29. old.) Az idézett sorok arra utalnak, hogy Madáchnak volt egyfajta készítése, hogy a szellem világában bűvárlkodjék.

A rajzok kiválasztásánál azokat a rajzokat részesítettem előnyben, amelyekben a férfi-nő ellentét és különbség ragadható meg, mai szlogennel azt mondhatnánk: „kettő az egyben”, illetve azokat, amelyek utalnak Madáchnak a nőkhöz való viszonyában mutatkozó ambivalenciájára. Jung *Az ember és szimbólumai* című könyvében írja: „A középkorban - mielőtt a pszichológusok kimutatták volna, hogy a mirigyrendszer felépítése miatt mindannyiunkban megtalálhatók a férfias és nőies tulajdonságok - már kimondták, „minden férfi önmagában hordoz egy nőt.” (Jung, 1993. 27. old.) Madách rajzaiban is megjelenik, hogy a lélek természetére ráérezve az egyben keresse a kettősséget.

Három rajzot ismertetek párhuzamosan.

Az első képen egy rémülten vágató lovast, férfit látunk, aki nem tud úrrá lenni a lován, amint egy őt üldöző boszorkány lasszót vet ki rá. Mindegyik állítást külön is értelmezhetjük. A magyar népdalok közül a ló és lovas összetartozásáról a következő szép példa szól:

„Mert a huszár a nyeregbe bele van teremtvé,
Mint a rozmaring a jó földbe sej belegyökerezve.”

Ezzel szemben a mi lovasunk lova megbokrosodott, amikor azt egy boszorkány üldözi. A boszorkányoknak a népmesékben is kitüntetett szerepük van, pszichoanalitikus értelemben a boszorkány a fallikus nő, ahol a söprünyél is mint fallosz értelmezhető. A boszorkányok a népmesékben általában a negatív anya-figura reprezentánsaiként jelennek meg. Pszichoanalitikus megközelítésben a fallikus nő kifejezést olyan nő jellemzésére is használják, aki férfias, autoriter karakterrel rendelkezik. Felmerülhet a kérdés, hogy Madách lovasa vajon ki elől menekül, ki az, aki megrengeti a lovast a férfias kiállásban, s veszélyezteti a szabadságát? Maga a kép szorongást keltő, kísérteties a hangulat, a kutyák vonyanak, denevérek repülnek.

Kimondhatjuk, hogy Madách árnyékszemélyisége az, aki menekül a domináns - az ösztönök egészséges ki- és megélését gátló - anyai hatás elől. Jung szerint az árnyékszemélyiség a perszónának, az aktív tudatos személyiségnek a poláris ellentéte. Azon tulajdonságainkat egyesíti, amilyenek nem akarunk lenni, amit elutasítunk magunktól, amit elfojtunk. Tehát nem kívánatos tudatalatti ösztöntörékvéseink is részben az árnyék-személyiséget alkotják. Egyszerűen a jó és rossz részünk értendő a perszóna, illetve árnyék alatt. A kettő közötti poláris feszültség az emberi morál alapvető problémája. Ez a morális poláris feszültség jól követhető Madách műveiben, például a *Mózes*-ben és elsősorban *Az ember tragédiájában*.

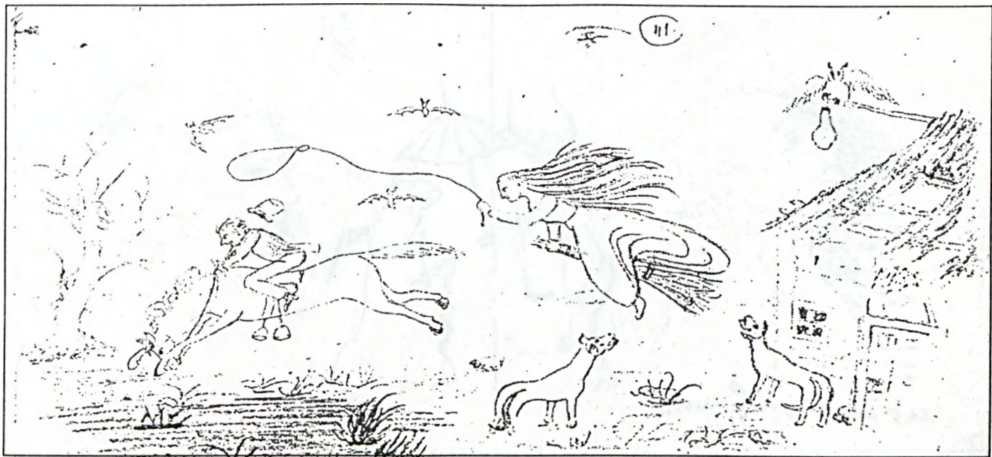
Az imént elemzett rajz mellé helyezném azt a rémült férfiarcot, amelyet különféle karakterű női arcok vesznek körül. Felfogható a rajz úgy is, mintha a férfilélek női részének kivevülése, animája lenne.

Az anima - animus fogalom - a lélek férfi és női aspektusainak - „felfedezése” és a vele való analitikus munka a nagy svájci pszichiáter, Jung nevéhez fűződik. - Az anima kifejezés latinul lelket jelent, vagyis Jung-i értelemben lelkünk másik felét jelenti, hiszen ebben az értelmezésben mindkét nemnek megvan a maga ellenpólusa. A magyar nyelv is nagyon szépen fejezi ki, hogy a férfi a nőben, nő a férfiben keresi a „párját”. Madách nagyon szépen ír erről a Tragédiában, amikor Ádám a Paradicsomban való eszmélés kezdetén így szól Évához:

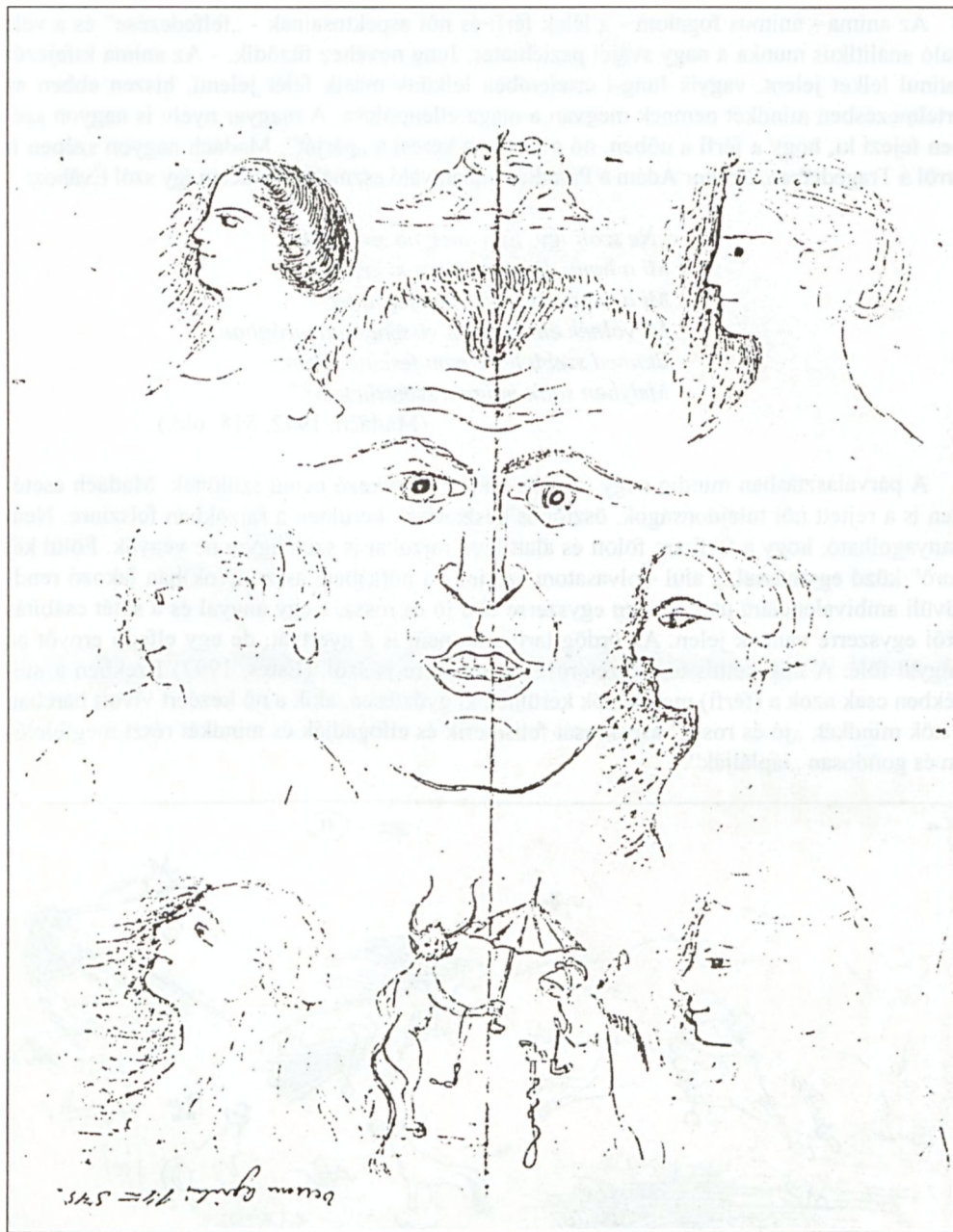
*„Ne szólj így, Éva, meg ne szégyeníts.
Mi a hang, hogyha nincs ki értené?
Mi a sugár, ha szín nem fogja fel?
Mi volnék én, ha mint visszhang a virágban,
Benned szebb létre nem feselne létem,
Melyben saját magam szerethetem?”*

(Madách, 1942. 518. old.)

A párvalasztásban mindig nagy szerepe van az ellenkező nemű szülőnek. Madách esetében is a rejtett női tulajdonságok, ösztönös késztetések kerülnek a rajzokban felszínre. Nem hanyagolható, hogy a férfi arc fölött és alatt lévő rajzokat is szemügyre ne vegyük. Fölül két „erő” küzd egymással, s alul - olvasatom szerint - a nő(k)ben, asszony(ok)ban lakozó rendkívüli ambivalenciára utal, akiben egyszerre él a jó és rossz, s egy angyal és a sötét csábítás erői egyszerre vannak jelen. Az ördög tartja, ha nem is a gyertyát, de egy elfedő ernyőt az angyal fölél. A nők kettős természetéről számos mese is szól. (Estes, 1997) Ezekben a mesékben csak azok a (férfi) mesehősök kerülnek ki győztesen, akik a nő kezéért vívott harcban a nők mindkét, „jó és rossz” aspektusát felismerik és elfogadják és mindkét részt megfelelően és gondosan „táplálják”.

I. kép (Madách rajza)

II. kép (Madách rajza)

Ha visszautalok a Janus-arc kettősségére, ezt a képet is felfoghatjuk mint a férfiban lakó változékony női részt, de az élettörténet birtokában a reális életben a nőktől való elszenvedett sérelmekre is utalhat. Feleségétől, *Fráter Erzsébettől* elszenvedett bánatára gondolok, ahol az anyagi arc mögött Madách számára egy nehéz, „ördögi” természet öltött testet. A fenti állítást nem kell kategorikusan érteni, hiszen életük alakulásának dinamikájából mindkét felet lehet, és meg lehet érteni. Most azt a lelki állapotot vizsgáljuk, amelyet Madách vetített ki a rajzaiban. Nincs írásos nyoma, hogy Madách szavakban ki tudta-e fejezni ezeket az érzelmeket, minden esetre rajzai nagyon beszédesekek. Ismert, hogy a lelki egyensúlyi állapotunkat biztosító elhárító mechanizmusok révén a nehezen megfogalmazható és kifejezhető sérelmeket és érzelmeket elnyomjuk, elfojtjuk, vagy éppen szublimált formában fejezzük ki, esetleg a reakcióképzés útján éppen az ellentétébe fordítjuk át.

Az előző képnek az ellenkező párját is megrajzolta Madách.

Egy csúnya, ostoba kifejezésű női arcot „szép” férfi arcok vesznek körül. Az ostoba kifejezést a széles száj és a hangsúlyozott lapos orr, valamint a mongoloid szem kelti. Ki kelle emelni, hogy a bal felső sarokban lévő férfi fejhez Madách azt írta, hogy „Madách Imre saját arcképe”! Mindkét rajz arról szól, hogy hogyan jelenik meg a férfi (s Madách) lelkében élő nő képe.

Tudjuk, hogy pszichológiai szempontból nézve a személyiség alakulásában a szülőknek meghatározó szerepük van. Különösen érvényes ez Madách esetében Majtényi Annára vonatkoztatva, aki férjét korán elvesztve vált gyermekei gondviselőjévé, amely inkább egyfajta férfiaságot kölcsönzött neki az anyai gyöngédség mellett. Madách apai minta nélkül nőtt fel, alávetve magát az „édes mama” akaratának. A sorsa úgy alakult, hogy az erős kezű Majtényi Annát kompenzáló, illetve ellenazonosításként a földi örömeiket előtérbe helyező Fráter Erzsébetet választotta. Madách ki van kötve e két nő közé. Vágyai más irányba húzzák, mint szigorú felettes énje, amit a szülői (anyai elvárás) alakított ki benne. Madáchnak végtelen feszültséget kellett átélnie, egyrészt, hogy merjen-e mély ösztönös vágyai szerint élni, vagy a szellem parancsa szerint cselekedni. Madách esetében elmondhatjuk, hogy a szelleme bizonyult erősebbnek, s legyőzte a lelket. Ezt még a betegsége értelmezésénél is gondolhatjuk, hiszen pontos diagnózis ismerete nélkül csak hipotéziseink lehetnek. Mindenesetre a tudomány mai állása és a pszichoszomatikus betegségkoncepció szerint elmondhatjuk, hogy a tüdő betegsége a lélek betegsége, hiszen a levegőt, lelket, életet szűrjük át magunkon, amikor lélegzünk. Madách éppen ezzel a szűrő funkcióval boldogult nehezen. Megdőlt élete terhei alatt. Nagyon jól szemléltetik ezt az ún. tájrajzaiban a legváratlanabb helyeken felbukkanó dőlt kereszttek, amelyeket élete keresztjeinek is felfoghatunk. Tájrajzainak (Benesné, 1995) elemzésével nem foglalkozom, hiszen azt *Benesné Takács Ágnes* grafológus már megtette.

Ha az aláírást, mint a személyiség egészére utaló szimbólumot, mint egy „grafológiai névjegykártyát” vizsgáljuk meg, fellelhetünk benne a vezeték és keresztnév találkozásánál egy eldőlt keresztet, mint egy szimbolikus elemet, amelyben a személyiség kifeszül, de a paradoxon is benne van, mintha ez tartaná össze a személyiséget. Madách úgynevezett tájrajzain váratlanul felbukkanó kereszttek is ugyanebben a 60 fokos szögben dülnek, mint az aláírása. Az írásban ez a dőlési szög fokozott érzelmi beállítódásra és szenvedélyességre utal.

Különösen azért figyelemre méltó ez a jegy, mert Madách nevében nincs alsózónás betű. A vezetéknev és keresztnév egymásba fonódása jelenti azt a rendkívüli elhivatottságot, amelyvel képes volt kozmikus magasságba emelkedni, s a múltat s jövőt együttlátva megírni a Tragédiát. A mélybe lenyúló alsó zónából hívja elő azt az intuitív tudást, amellyel a „szférák fölé” képes emelkedni. Ugyanazzal a ritmikus erővel hozza létre az alsó zónából a felső zónába tartó vezeték és keresztnévét összekötő betűt. A mélységnek és magasságnak, a ösztönös és a szellemi energia találkozásának, egymásba fordulásának lehetünk tanúi Madách aláírásában.

Az aláírásban jelen van az önértékelés nagysága, amelyet azonban magával ragad a szenvedély. Két aláírást közlök, az egyiket 1942-ből, a másikat néhány órával a halála előtt, amellyel végrendeletét írta alá. Az 1862-ből származó aláírás ritmusa dinamikus, lendületes. A lendület kanyarintatta oda a szintén alsó zónában uralkodó nagy E betűt, ami Madách több aláírásában is szerepel. Ez a „rejtett monogram” utal(hat) Madách gyermekkorára és regressziójára, még mindig fixálva azt a helyzetet, amikor őt a kedves Mama Emminek becézte.

A végrendelet aláírása nyomatékszegény, ritmusa megtört, korábban mázolságra hajlamos vonalai most élessé váltak. Kézi mikroszkóppal vizsgálva a vonal anyaga homogénné, letisztulttá vált, határai jól kontúrozottak. Egy lélek számot vetett önmagáról és indulásra kész.

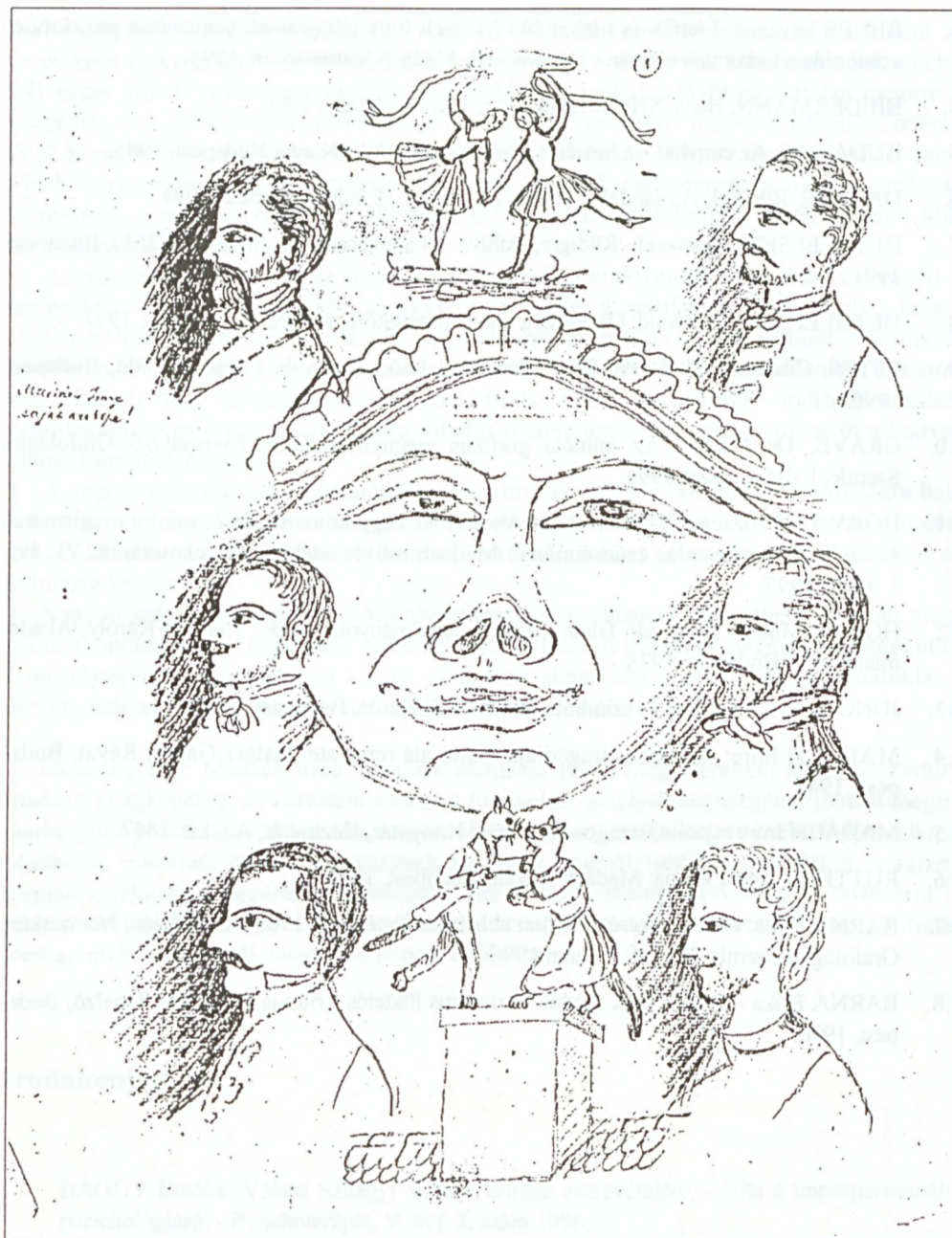
Nagyon szépen ír erről Balog Károly Madách életét elemző könyvében. „Miután meggyönt, mondtam nekie, hogy most van a krízis, hisz Péczely ezt mind megmondta előre, mire ő mosolyogva mondta: „Hiszen a halál az semmi, abban nincs semmi, de ez a fuldoklás s mellére tette a kezét, ha még pár nap tartana, lehetetlen kiállni.”

Összefoglalva: Madách Imre rajzainak elemzése révén megkíséreltem közelebb kerülni Madách világképéhez, és kerestem azokat a forrásokat, amelyek segítségével jobban megismerhetjük a provinciális létben élő, mégis a világ szellemi óriásai között méltó helyen alkotó Madáchot. Életének és párválasztásának kétségeit, személyiségének mértékét is a rajzok alapján igyekeztem megérteni és elemezni. Az elemzés szempontjai kapcsán talán arra is jobban ráérezhetünk, hogy a mi magyar egyetemes Génuszunkat a korabeli magyar irodalomban miért nem tudták megfelelő helyen értékelni.

Irodalomjegyzék

1. BAGDY Emőke: Válasz Szilágyi Vilmos kritikai észrevételére, - Vita a transzperszonális pszichológiáról - Pszichoterápia, V. évf. 3. szám 1996.
2. BALOGH Károly: Madách az ember és a költő, Dr. Vajna György és Társa, Budapest

3. BENES Istvánné: Életfák és tilalomfák: Madách Imre tájrajzainak bemutatása projektív és szimbolikus tartalmaik alapján - előadás - III. Madách Szimpozion, 1995.
4. BIEDERMANN, Hans: Szimbólumlexikon, Corvina Kiadó, 1996.
5. BUDA Béla: Az empátia – a beleélés lélektana, Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.
6. DAHLKE, Rüdiger: A mandalák világa, Dunakönyv Kiadó, Budapest, 1994.
7. DETHLEFSEN, Thorwald - Rüdiger, Dahlke: Út a teljességhez, Arkánium Kiadó, Budapest, 1991.
8. DETHLEFSEN, Thorwald: Oidipusz a talány megfejtője, Magyar Könyvklub, 1997.
9. ESTES, Clarissa Pinkola Ph. D.: Farkasokkal futó asszonyok, Édesvíz Kiadó, Budapest, 1996.
10. GRAVE, De Michel: Az intuíció grafikus megnyilvánulásai, Nemzetközi Grafológiai Szemle, I. évf. 1. szám 1994.
11. HORVÁTH Józsefné Tóth Borbála: Vidéki lét vagy kontempláció, mint a megismerés és szellemi kiteljesedés csúcsmélnye Madách művészetében, Pszichoterápia, VI. évf. 1. szám 1997.
12. HUBAY Miklós: Át az idő falain, Madách tanulmányok, Szerk.: Horváth Károly, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
13. JUNG, C. G.: Az ember és szimbólumai, Göncöl Kiadó, Budapest, 1993.
14. MADÁCH Imre: Az ember tragédiája, Sajtó alá rendezte: Halász Gábor, Révai, Budapest, 1942.
15. MADÁCH Imre rajzai: Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, An. Lit. 3847.
16. RUTTKAY Teréz Mária: Madách Aladár, Budapest, 1938.
17. BARNA Erika: Bocsánatkérés Michon abbétól születésének 190. évfordulóján, Nemzetközi Grafológiai Szemle, III. évf. 3. szám 1996.
18. BARNA Erika - DEMETER Anikó: Kozmikus lüktetés - ritmus és kézírás, Útjelző, Budapest, 1996.

III. kép (Madách rajza)